

Vážení návštěvníci! Vítán je každý, kdo přichází v pokoji!

Vítejte v Cisterciáckém klášteře Vyšší Brod. Toto místo bylo založeno a zbudováno za pomoci šlechtického rodu Rožmberků r. 1259 jako dům modlitby. I dnes tento klášter není pouhým muzeem, nýbrž především místem k intenzivnímu hledání Boha. K tomu také slouží zdejší život mnichů, jež se opírá o vyzkoušenou a církví potvrzenou Řeholi sv. Benedikta a zkušenosti cisterciáckých otců. Tato cesta ke svatosti používá tři hlavní prostředky, a to: společnou modlitbu (takzvanou chórovou) spojenou vnitřním poutem s celou církví i modlitbu soukromou, dále tělesnou práci a rozjímavou, modlíci se duchovní četbu. Cílem mnišského života je pak, aby se počáteční vnitřní rozpolcenost každého z nás postupně měnila ve vnitřní integritu, celistvost napojenou na Boha. Tato vnitřní integrita pak vyzařuje už samou svou podstatou harmonii, smysluplnost a pokoj, který dnešní svět citelně postrádá. K tomuto mnišskému způsobu života pak patří ještě např. život v odloučenosti od masové společnosti či život v mlčení - proto je např. třeba klauzury zahrnující životní prostor mnichů. Dále je potřebná správná vyváženost a střídání modlitby, práce a duchovní četby, pak život v komunitě k odstraňování osobních chyb a na straně každého mnicha je nezbytná vroucnost ve vztahu k Bohu, dále pokora a vytrvalost. Jedině pak je mnišský život trvale realizovatelný a vede k Bohu a působí radost Bohu i lidem dobré vůle. Tento klášter je tedy především pro mnichy, ale i pro každého, kdo chce po jejich boku hledat Boha a modlit se. Toto je obsahem staré známé benediktinské zvyklosti pohostinosti. Cisterciácký klášter Vyšší Brod se nachází v nejjihnějším koutu Čech, v malebné a lesnaté krajině na horním toku řeky Vltavy. U kláštera začíná pohoří Šumava, které se táhne na západ podél hranice s Rakouskem a Bavorskem. Právě Vyšší Brod patří k nejchladnějším lokalitám naší země a v blízkosti je mnoho chráněných území i naše největší přehrada Lipno. Založení kláštera přispělo k vymezení jižní hranice Čech ve středověku a dnes klášter leží 4 km od státní hranice s Rakouskem a asi 35 km severně od Dunaje. Název neznámější české řeky Vltava i název země Bohemia nejsou překvapivě slovanského původu nýbrž keltského. Právě zdejší část Vltavy nad klášteřem inspirovala známého českého hudebního skladatele v 19. století Bedřicha Smetanu ke zkomponování "Čertova stěna" a "Má vlast"(její části - symfonické básně "Vltava"). Čertova stěna se nachází 3 km proti proudu řeky Vltavy nad klášteřem a je tvořena kamenným polem s čarokrásnou scénérií. Podle pověsti zachycené v 17. století vznikla Čertova stěna při založení kláštera, kdy ďáblové chtěli zamezit založení kláštera a usazení mnichů tím, že přehradí řeku a změni její tok a tak zatopí místo kláštera. Díky zvlášť vytrvalé modlitbě jednoho starého cisterciáckého mnicha ďáblové nevydrželi dokonat své záměry a byli nuceni upustit skály, které nosili k zahrazení řeky, a utéct. Region, v němž se klášter nachází, byl původně divokým a velmi řídko obydleným pohraničním územím. Díky hospodářské kolonizaci ve 13. a 14. století z jižního Německa a díky trvalé správě země rakouskou monarchií v 17., 18. a 19. století byla před druhou světovou válkou rodnou řečí většiny obyvatel tohoto regionu dialekt němčiny. Ihned po II. světové válce došlo v tomto regionu k největším změnám za celou historii, kdy na základě politické koncepce kolektivní viny bylo všechno zdejší obyvatelstvo odsunuto za hranice do Rakouska a Německa a na jejich místo byli komunistickým režimem nastěhováni lidé z různých koutů středovýchodní Evropy. Navíc v 50. a 60. letech 20. století bylo vysídleno mnoho malých obcí v blízkosti státní hranice za účelem vytvoření prázdného hraničního pásma coby součásti železné opony. Vlastní klášter byl zbudován na strmém kamenném ostrohu nad soutokem řeky Vltavy s potokem Horní Vltavice. Impulsem pro založení kláštera bylo zázračné záchránění Voka z Rožmberka z rozvodněné řeky Vltavy na přímluvu Panny Marie. Podle pověsti zachycené v 17. století byl tehdy zakladatel dynastie Rožmberků Vok na jaře na cestách po svém novém území, jež dostal od českého krále za věrné služby. Při pokusu přebrodit řeku však téměř utonul a když byl v největší tísní, prosil Matku Boží o pomoc a slíbil jí mimořádně uctít založením kláštera tam, kde vystoupí na břeh. Podle jeho vlastního svědectví pak Vok slyšel "brod se výše" a tak našel brod v řece a byl záchráněn. Od toho také pochází zřejmě název Vyšší Brod, latinsky Altovadum. Cisterciáci byli zvoleni pravděpodobně proto, že rodina Vokovy manželky Hedviky ze Schaumburgu v Horním Rakousku měla k cisterciákům už dlouho blízko a měla s nimi nejlepší zkušenosti. Podél řeky Dunaje v horním a dolním Rakousku byla totiž největší hustota cisterciáckých klášterů hned po severovýchodní Francii. Cisterciácký řád vznikl v Burgundsku ve Francii na konci 11. století jako nová forma benediktinského mnišství. Impulsem pro to bylo obrodné hnutí v Církvi v západní Evropě v 11. století spojené s gregoriánskou reformou vztahu státu a Církve. Gregoriánská reforma byla iniciována papežem Řehořem VII. a usilovala o nezávislost církve na státu (známo lidově jako boj o investituru). Tato obroda, reforma Církve

kladla důraz zejména na poustevnictví, niternou zbožnost a vroucnost a návrat ke kořenům křesťanství. Cisterciácký řád byl nejzralejším plodem těchto snah a proto lze následující 12. století nazvat stoletím cisterciáckým, kdy toto církevní hnutí pod praporem cisterciáckých ideálů utvářelo život západní Evropy. Začátky cisterciáků lze zachytit založení prvního reformovaného kláštera Cistercium jižně od města Dijonu (Dižónu) v Burgundsku r. 1098 svatým Robertem z Molesme (Molem). Svatý Robert byl rodákem z kraje Champagne (šampaň) a prošel mnohými zkušenostmi s obrodným hnutím v tehdejších klášterech i u skupinek poustevníků až založil svůj reformní benediktinský klášter Molesme v severním Burgundsku, který už dnes neexistuje. Život v tomto klášteře však díky zvyklostem a rozšířeným názorům ve svém okolí sklouzl brzo od zbožnosti a horlivosti k prostřednosti, kdy se většina mnichů nesnažila o prohlubování svého duchovního života. Proto svatý opat Robert na naléhání horlivé menšiny svých mnichů opustil na jaře r. 1098 s 21 mnichy klášter Molesme a založil na pustém místě klášter nazvaný prostě "Nový klášter", později podle blíže neznámých místních názvů Cistercium, francouzsky Citeaux (Sitó). Zbývající mniši v Molesme však změnilí své smýšlení a prosili sv. Roberta, aby se vrátil a byl opět jejich opatem. Na prosbu sv. Otce, papeže, a na naléhání místního biskupa se tedy Robert vrátil do Molesme a v Citeaux zůstalo 9 mnichů. Ti si zvolili za opata bývalého Robertova zástupce Albericha a dosáhli úplné samostatnosti vůči ostatním klášterům, biskupům a panovníkovi. Tím ovšem byli zbaveni jakékoli podpory a začátky Nového kláštera byly velmi těžké. Opat Alberich zemřel r. 1009 a sv. Robert zemřel až r. 1111 ve vysokém věku jako benediktin v Molesme. Jako třetí opat byl v Citeaux zvolen Štěpán Harding, rodem Angličan a nucený emigrant po dobytí Anglie Normany. Sv. Štěpán dbal o vytvoření kvalitního zázemí pro své mnichy a o jejich stálý duchovní růst. Proto například zrevidoval Bibli ve spolupráci s židovskými učenci a nechal v Citeaux vytvořit nejkrásnější rukopisy 12. století. Nový klášter/Citeaux zůstával malým klášterem, kde se mniši ve svornosti a svatosti snažili vyplnit své sliby, tzn. žít věrně a důsledně podle Řehole svatého Benedikta. Klášter Citeaux měl sice dorost, ale jeho chudoba a náročnost života odrazovala okolí od širší podpory. To se změnilo roku 1113 vstupem mladého šlechtice Bernarda s mnoha jeho příbuznými a známými. Tím Bernard vtáhl do cisterciáckých ideálů mnoho mladých lidí a později systematicky získával úspěšně podporu Církve i společnosti pro expanzi cisterciáckého hnutí po Evropě. V několika následujících letech založil sv. Štěpán Harding čtyři další kláštery se symbolickými jmény: La Ferté (v překladu "upevnění" - reformy klášterního života), Pontigny (v překladu "přemostění" - ke vzniku Řádu), Morimond (v překladu "umířit svět") a nakonec Clairvaux (v překladu "jasném údolí"). Sv. Bernard byl dobrým žákem sv. Štěpána Hardinga a už roku 1115 byl vyslán založit klášter Clairvaux. Od té doby je cisterciácký mnich Bernard znám jako sv. Bernard z Clairvaux a stal se nejznámějším cisterciákem a osobností 12. století. Sv. Bernard platí za reformátora cisterciáckého hnutí ve druhém stupni. První cisterciáčtí otcové usilovali o návrat k čistotě Řehole sv. Benedikta, zatímco sv. Bernard šel dál a snažil se o systematickou aplikaci duchovních principů do všech oblastí života. Proto pod jeho vlivem byla od základu přetvořena u cisterciáků jejich hudba, architektura, písemnictví i hospodářství. Sv. Bernard byl mimořádně obdařenou osobností své doby, a proto byl také tolik činný v Církvi. Jeho postava je však v tomto směru těžko následovatelnou výjimkou. Dnes existují tři mnišské řády, které mají za svůj základ Řeholi sv. Benedikta. Rozdíl spočívá v rozdílné interpretaci Benediktovy řehole a mnišské tradice a v rozdílných akcentech na jednotlivé hodnoty. Nejpočetnější jsou benediktini. Toto jméno ovšem zahrnuje volné sdružení, konfederaci nejružnějších řeholních forem a interpretací Benediktovy řehole - od poustevníků přes živé komunity až po cestující misionáře či samostatné faráře. Dále jsou to cisterciáci, u nichž lze dnes také nalézt mnohost forem řeholního života skrze různě zaměřené kongregace, tj. podpůrné a autonomní spolky klášterů. Třetím řádem jsou reformovaní cisterciáci, lidově zvaní trapisté, kteří vznikli jako samostatný řeholní řád v Církvi na konci 19. století. Dnes se neliší tyto řády jako takové, nýbrž jednotlivé kláštery. V zásadě lze říci, že Benediktini byli a jsou více orientováni navenek, zatímco cisterciáci více niterně. Cisterciácký řád jako svazek autonomních klášterů vznikl až okolo r. 1120 zakládací listinou Charta Caritatis (Listina lásky) a byl prvním řeholním řádem v Církvi v právním smyslu. Nicméně formování struktur Řádu bylo dílem až 2. poloviny 12. století. Popudem k ustavení řádu místo jednotlivých klášterů, které každý interpretují a žijí Benediktovu řeholi a mnišskou tradici po svém, bylo zřídit takovou strukturu a instituce, které by podporovaly a udržovaly prvotního řeholního ducha v ryzí podobě a vědomí vzájemnosti a zároveň zachovaly potřebnou autonomii jednotlivých komunit. Proto vznikly dvě instituce k řešení problémů klášterů, později okopírované všemi pozdějšími řády: pravidelná generální kapitula, což je sněm představených klášterů, a pravidelné vizitace klášterů v rámci vztahů tzv. filiace, kdy

mateřský klášter jakoby dále vychovává svůj dceřinný klášter, tj. klášter z mateřského kláštera založený nebo jemu dodatečně podřízený. U nás byly cisterciácké kláštery založeny ve třech vlnách: V první vlně shodně s mohutným zakládáním cisterciáckých klášterů v Evropě za života sv. Bernarda to byl klášter Sedlec u Kutné Hory, klášter Nepomuk a klášter Plasy u Plzně. Ve druhé vlně na přelomu 12. a 13. století to byl klášter Osek u Duchcova, Velehrad na jižní Moravě, Mnichovo Hradiště severně od řeky Labe a klášter Svatá Pole ve východních Čechách. Ve třetí vlně to pak byl klášter Ždár nad Sázavou na česko-moravském pomezí, na horním toku řeky Vltavy klášter Svatá Trnová Koruna (později Zlatá Koruna), klášter Vyšší Brod, dále klášter Vizovice na východní Moravě a klášter Zbraslav u Prahy. V průběhu 13. století pak došlo k velkému rozmachu duchovního života i u žen v Evropě, a proto vzniklo či přestoupilo do cisterciáckého řádu v průběhu 13. století velké množství ženských klášterů následujících cisterciácký způsob života. U nás to byly chronologicky kláštery Oslavany jižně od Brna, Porta Coeli u Tišnova severozápadně od Brna, kláštery Pohled a Sezemice ve východních Čechách a nakonec klášter na Starém Brně. Největší potíže pro život všech mnišských klášterů přinesly v našich zemích husitské občanské války v 1. polovině 15. století, osvícenských státní poručníkování Církvi ve 2. polovině 18. století a totalitní režimy nacismu a komunismu ve 20. století. Dnes jsou živé cisterciácké kláštery Osek v severních Čechách, Vyšší Brod a Porta Coeli. Klášter Velehrad se stal významným poutním místem naší země a je obýván ženskou řeholní kongregací pečující o mentálně postižené osoby. Klášter na Starém Brně patří od 19. století augustiniánům, kteří působí v městské duchovní správě a působil tam např. augustinián a známý český botanik Řehoř Mendel. Rožmberkové jsou zapsáni do českých dějin jako nevlivnější a nejznámější šlechtická dynastie. To čím Rožmberkové vynikli a díky čemu se zapsali do našich dějin ale nebylo bohatství, nýbrž jejich soudržnost, skrze kterou z nich do společnosti po mnoho staletí vyzařovala tolik potřebná stabilita a kontinuita. Rožmberkové mají u zrodu šlechtický rod Vítkovců, který založil velmož Vítek z Prčic před rokem 1150, kdy se v naší zemi začaly psát dějiny a vytvářet stabilní pletivo středověké společnosti. Vítkovci zrodili v jižní části Čech pět šlechtických rodů s různobarevným znamením růže ve znaku. Pouze dvě větve dosáhly věhlasu a dlouhodobějšího vlivu v naší zemi: byli to páni z Hradce, kteří založili jako své sídlo dnešní Jindřichův Hradec, a páni z Rožmberka, kteří později přenesli své sídlo do Českého Krumlova a ještě později do Třeboně. Rožmberkové tvořili už krátce po svém založení Vokem z Rožmberka v polovině 13. století opakovaně vnitrostátní opozici vůči českým panovníkům v Praze. Třikrát měli Rožmberkové na dosah královskou korunu, ale pokaždé jim příležitost unikla: poprvé to bylo na začátku 14. století, kdy si Petr I. z Rožmberka vzal vdovu po posledním Přemyslovi, podruhé to byl Oldřich II. z Rožmberka v polovině 15. století, kdy česká šlechta hledala nového panovníka z domácích šlechtických rodů, a nakonec to byl Vilém z Rožmberka ve druhé polovině 16. století, kdy jen intriky zmařily jeho nástup na polský královský trůn. Rožmberkové vymřeli r. 1611 panem Petrem Vokem z Rožmberka a jeho nástupcem byl velmi krátce Jan Zrinský, syn poslední paní z rodu Rožmberků a významného chorvatského šlechtice Mikuláše Zrinského. Také Jan zemřel bezdětný a tak celé pracně zbudované dominium přešlo na habsburského císaře, který je po bitvě na Bílé hoře předal r. 1622 šlechtickému rodu ze Štýrska - Eggenbergům. Jejich dědici se stali na začátku 18. století Schwarzenbergové, ale jejich pouto ke klášteru už bylo zcela jiné než u Rožmberků. Rožmberkové byli po celou dobu své existence zbožnými katolickými křesťany, měli ke klášteru Vyšší Brod osobní vztah a většina z nich je pohřbena v hrobce ležící po kněžištěm vyšebrodského klášterního kostela. Rožmberkové založili vyšebrodský klášter jako svou rodovou hrobku a duchovní centrum svého budovaného panství. Hlavním požadavkem na mnichy byla zbožnost. Proto byl klášter Vyšší Brod jako cisterciácký klášter netypického charakteru, protože byl početně malý, chudý a provinční a cele závislý na Rožmbercích. Tato závislost ovšem nebyla vyšebrodskému klášteru na rozdíl od jiných na škodu, neboť díky záštitě zbožných Rožmberků klášter přežil mnohé společenské zvraty, kdy ostatní benediktinské a cisterciácké kláštery v naší zemi doslova zmizely. Cisterciácký klášter Vyšší Brod vznikl z iniciativy prvního Rožmberka Voka, který oslovil Cisterciácký řád. Poté, co generální kapitula tento záměr schválila, byl pověřen klášter Wilhering (latinsky Hilaria) u Lince, aby vyslal zakládající kolonu mnichů. Zakládací listina kláštera se váže k 1. červnu roku 1259, kdy nový klášter schválil pražský biskup. Po vzoru apoštolů s Kristem byl obvyklý počet zakládající komunity 12 mnichů plus první opat jmenovaný mateřským klášterem. Další opaty si už volila nová komunita sama buď ze svého středu nebo i z jiných klášterů v rámci Řádu. Slovo opat pochází z aramejského (řeč Krista) slova abba, což znamená otec. Česká ženská obdoba je abatyně. Opat zastupuje Krista v konkrétní komunitě a je pro své mnichy tím, čím je biskup pro svou diecézi: tedy jejím pastýřem, lékařem a učitelem. Opat je

představeným svého kláštera a jediný má moc rozhodovat a současně je jen on zodpovědný za jemu svěřené řeholníky. Později se vyvinul nešvar tzv. komendatárních opatů, kteří dostali klášter od papeže nebo panovníka "in commendam", tzn. do užívání, kdy měli práva ale ne povinnosti. Tito komendatární opati vlastně vůbec do daného kláštera nepatřili a velmi často nebyli řeholníky, ale klášter jim byl na čas svěřen, aby z něj měli pro sebe příjmy, a to za nějaké dřívější služby prokázané panovníkovi. Právě toto nejvíc rozvracelo řeholní život a bylo těžkou daní za přílišnou provázanost státu a církve. Prvotní budovy kláštera bývaly obvykle provizorně budovány ze dřeva a vlastní areál kláštera vznikl po staletí. Tak gotické jádro kláštera Vyšší Brod mniši dokončili přibližně až po 100 letech po založení kláštera, tj. ve 2. polovině 14. století za vydatné hmotné podpory Rožmberků. Odborné práce zde bezesporu prováděli najatí specialisté, tzv. stavební huť, zatímco vzhledem k malému počtu mniši prováděli pravděpodobně jen pomocné práce. Podle záznamů totiž až do začátku 17. století ve vyšebrodském opatství nebylo nikdy více než 25 mnichů, zatímco v jiných cisterciáckých opatstvích u nás býval normálně dvojnásobek a v západní Evropě i trojnásobek či čtyřnásobek mnichů. Hospodářskou recesi na konci 14. století přežil vyšebrodský klášter díky navázanosti na Rožmberky bez potíží a též za husitských válek v 1. polovině 15. století nebyl klášter zdevastován, neboť Rožmberkové byli vedoucí vnitrostátní opozicí vůči husitům a tak vojensky klášter ochránili. Hmotná závislost kláštera na Rožmbercích vypadala tak, že Rožmberkové dali klášteru do správy vesnice a jiné zdroje příjmů v takové míře, v jaké mniši potřebovali, a naopak, když byli Rožmberkové v tísní, tak si ten nemovitý majetek či zdroje příjmů vzali zase zpět a později klášteru třeba přidělili opět něco jiného. Za husitských válek rožmberský vladař, který byl nejvyšším pánem rožmberských držav a byl představeným všech ostatních členů rodu, Oldřich II. se ocitl ve finanční tísní, a proto zabavil v klášteře všechny cennosti, tedy i ty darované jeho předky, a dal je do zástavy. Klášter je pak vyplácel ze zástavy po více než 100 následujících let. V první polovině 15. století byl klášter opevněn hradbami s baštami a poté vznikla budova opatství, v níž je dnes vrátnice a vstup do vlastního kláštera. V opatství se odehrávala všechna administrativa, jednání a styk s veřejností a tam také přebývali hosté kláštera. V 2. polovině 16. století začala být postupně budována nová budova pro opatství (zvané též prelatura) od jádra kláštera směrem k řece. V této budově je dnes muzeum České pošty. Ve 2. polovině 18. století byla podle tehdejšího trendu zbudována směrem od opatství podél řeky správní budova s kanceláři a ještě dále velká budova původně určená jako letní sídlo pro opata a hosty. Tato budova byla vyzdobena umělecky nejzralejšími freskami od místního řeholního bratra Lukáše Vávry a od 19. století sloužila státní správě jako okrskový berní úřad a okrskový soud s věznicí. Areál vyšebrodského kláštera je na rozdíl od ostatních cisterciáckých klášterů v dolinách zbudován ve svahu. Horní část areálu kláštera sloužila od počátku k hospodářskému zabezpečení komunity. Nejstarší budovou hospodářské části je pozdně-gotický mlýn se sýpkou, dále tam byly směrem od jihu k severu budova sádek, vodní pila, chlěvy, pivovar, stáje a konírny v blízkosti dnešní vrátnice. V posledních dvou stoletích existence kláštera byl pravděpodobně nejvýnosnější klášterní pivovar, který byl r. 1902 od základu zmodernizován a zautomatizován, takže k výrobě stačila obsluha pouhých 4 lidí. Všechny tyto budovy byly v průběhu staletí více či méně přestavěny a dnes jsou těžce zdevastovány poté, co byly r. 1950 zabaveny a ve vlastnictví československého státu. R. 1996 byl celý areál kláštera prohlášen Parlamentem ČR za národní kulturní památku. Klášteru Vyšší Brod dnes patří jen spodní část z historického areálu kláštera mimo rybník, neboť ostatní nemovitosti jsou ve vlastnictví státu a právně zablokovány nevyřešenými restitucemi církevního majetku. Mniši žili od založení kláštera v klauzūře uvnitř kláštera, modlili se v chóru, konali domácí práce a pravděpodobně měli klášterní školu a opisovali knihy. Začátkem 17. století však došlo k dost zásadní proměně v životě vyšebrodských cisterciáků, neboť od té doby byla jejich hlavní činností a cílem farní duchovní správa v okolních farnostech i ve vzdálenějších farnostech inkorporovaných právně do kláštera. Od té doby pomalu vzrůstal počet cisterciáků patřících k vyšebrodskému klášteru a v 18. století jich bylo už přes 50. Ve 2. polovině 18. století byla zbudována nová rozsáhlá knihovna a klášter se také postupně značně zadlužil. Při osvícenských zásazích do Církve na konci 18. století byly u nás zrušeny všechny rozjímavé kláštery mimo kláštery Vyšší Brod a Osek v severních Čechách. Přesto byl klášterní život opět radikálně změněn tlakem zvenku, kdy byla odstraněna chórová společná modlitba, slavnostní liturgie, klauzura či nepřipustnost soukromého vlastnictví u řeholníků a vše bylo postaveno pod státní dozor a do služeb státní správy. Až ve 2. polovině 19. století došlo k obnově vlastního řeholního života a zejména díky místnímu opatovi Leopoldovi Waczkarzi (Vačkáři), který byl nejen dlouholetým opatem a reformátorem ve vyšebrodském klášteře, ale na konci života byl

zvolen i posledním generálním opatem celého cisterciáckého řádu. Právě za jeho působení se oddělily početné cisterciácké reformní větve a r. 1892 vytvořily nový řád "Cisterciáků přísnější observance". První světová válka přivedla klášter díky nuceným válečným půjčkám státu opět do hluboké zadluženosti. V průběhu první československé republiky dosáhl vyšebrodský klášter histrického maxima svých členů, a to 73. Nicméně už r. 1938 byl klášter zabrán německou říší a r. 1941 i oficiálně zrušen. Více vyšebrodských cisterciáků pak bylo stíháno a vězněno za opozici vůči nacistickému režimu a všichni mladší byli posláni na východní frontu, kde mnozí z nich padli. Kvůli poválečným zmatkům a divokým národnostním čistkám se odvážila do obnoveného kláštera po II. světové válce vrátit jen menší část vyšebrodských cisterciáků. Tento pokus o obnovu klášterního života byl však zmařen nástupem komunistického režimu r. 1948 a zrušením všech klášterů r. 1950. Většina cisterciáků utekla do zahraničí a ti, co zůstali ve vlasti, sdíleli osud ostatních řeholníků, tzn. dlouhé věznění, popravy a nucené práce a později vyloučení z veřejného života a zákaz jakékoli náboženské činnosti. V areálu kláštera byla ve 40. letech německá armáda a od r. 1950 byla v klášteře kasárna československé armády. Od 2. poloviny 60. let byl areál kláštera státem rozdělen mezi různé uživatele, přičemž jádro sloužilo jako muzeum. Po roce 1990 začíná ve vyšebrodském klášteře pod ochranou Panny Marie klášterní život znovu, ale velmi obtížně. Náboženská situace ve společnosti i církvi stejně jako demografický pokles počtu dětí jak u nás tak i v západní Evropě vytváří totiž zcela nové podmínky pro klášterní život, a proto jej nelze srovnávat se situací před několika generacemi ani očekávat stejné poměry v klášteřech v historii a nyní. Dnes zde žije malá kontemplativní cisterciácká komunita, která se snaží o život podle Řehole svatého Benedikta po původním příkladu cisterciáckých otců. Každý její den je určován sítí sedmi společných chórových modliteb mezi nimi se uskutečňuje práce spojená hlavně s obnovou klášterních budov a života a duchovní četba. První chórová modlitba začíná v 4:30 a poslední v 19:30. Popis prohlídkové trasy Kvadratura je standardní prvek architektury evropských klášterů. Kvadratura vychází ze starého římského domu, což je stavba čtvercového půdorysu se čtvercovým dvorem uprostřed, do něhož vedou všechna okna a dveře a kde probíhá život v domě. Navenek je takový dům zcela uzavřen a má jediný vchod zvnějšku do areálu domu. Tento model byl využit při výstavbě všech středověkých klášterů, přičemž se budova na obvodu nazývá kvadratura a dvůr uvnitř rajská zahrada lemovaná křížovou chodbou po celém vnitřním okraji kvadratury. Rajská zahrada je symbolické jméno, protože připomíná obyvatelům kláštera žijícím neustále s výhledem do ní Boží přísliby blaženosti. K centrální kvadratuře je vždy připojen klášterní kostel, a to severně od Alp kostel kvadraturu chrání od severu, zatímco v jižnějších či slunějších lokalitách bývá kostel na jih od kvadratury a tak poskytuje stín. Kostel je vždy orientován čelem k východu, protože odtud vychází slunce, které je symbolem světla a tudíž Krista. Temnota jako jeho opak je naopak symbolicky spojována se severem. Křížová chodba (též ambit) spojuje nejdůležitější místnosti v klášteře, tedy cesty se zde křížují. Z chodby vedou do rajské zahrady okna zdobená vloženými kružbami ve stylu vrcholné gotiky. Téměř každé okno této křížové chodby má odlišnou kružbu a dnešní zasklení je ze 70. let 20. století. Klenby křížové chodby jsou klasické gotické s rovnoměrně rozloženými čtyřmi žebry ve tvaru kříže. Křížová chodba byla stavěna postupně, přičemž nejstarší část je její severní křídlo. Pod její podlahou bývali pohřbíváni zdejší mniši. Nejstaršími místnostmi kláštera je kapitulní síň a dnešní sakristie. Kapitulní síň má jméno od toho, že zde se mniši setkávají, aby vyslechli čtení z Řehole, pokyny opata a rozhodovali o důležitých věcech pro život mnišské komunity. Cokoli se má v klášteře říci veřejně, to se probírá v kapitulní síni v tzv. kapitule, tedy v přeneseném významu ve shromáždění všech mnichů. V kapitulní síni byli pochováváni opati jako zástupci Kristovi v komunitě až do 16. století, poté v kostele. V kapitulní síni je také neznámo kde pohřben známý Závíš z Falkenštejna, který daroval klášteru drahocenný kříž s ostatkem Kristova kříže. Dnešní sakristie byla původně modlitebnou a kostelem prvních mnichů než byl zbudován klášterní kostel. Na jižní straně křížové chodby, v místě vstupu do rajské zahrady, jsou vidět obrysy po budově tzv. studniční kaple. Tato stavba obsahovala studnu nebo fontánu přímo naproti východu z refektáře a byla určena pro umývání mnichů. Zdejší studniční kaple byla z nedostatku prostoru ve 2. polovině 19. století stržena a nahrazena kašnou uprostřed rajské zahrady. Křížová chodba i přilehlé prostory včetně kapitulní síně a sakristie jsou normálně nepřístupné, protože slouží náboženským účelům jako před zrušením kláštera. Pouze oknem s galerie soch je možné nahlédnout do křížové chodby ze západu.

Klášterní kostel

Kostel je neoddelitelnou součástí kláštera, kde se mniši každodenně shromažďují k modlitbě a oběti mše svaté. Pouze v zimních měsících k tomu využívají vytápěnou zimní kapli ležící paralelně s

hlavní lodí nad jižní částí křížové chodby. Základy vyšebrodského klášterního kostela byly položeny záhy po založení kláštera, ale celá stavba byla dokončena až po více než stu letech v polovině 14. století. To proto, že taková stavba byla tehdy finančně velmi náročná, a také proto, že celé gotické jádro kláštera je zbudováno z místního kamene, ze žuly, což je velmi tvrdý kámen, a tak je jeho opracování zdoluhavé a namáhavé. Svou velikostí náleží kostel v době svého dokončení k největším v naší zemi. Kostel samotný je založen na skalním masívu a jeho půdorys má tvar latinského kříže orientovaného hlavou na východ. Takový půdorys je typický pro stavby cisterciáckých klášterních chrámů stejně jako rovný a později polygonální závěr kněžiště, k němuž přiléhá z obou stran symetricky po dvou kaplích. Tyto kaple jsou otevřeny do příčné lodi, jež je také typickým cisterciáckým prvkem. Kostel samotný je halové trojlodí s délkou lodě 52m. Výška v lodi ke klenbě je 17,5 m, tedy celková výška po hřeben střechy je cca 33 m. Šířka kostela v příčné lodi je 29 m. Cisterciácké kostely bývaly stavěny na znamení prostoty bez věží mimo malé zvonice nad křížením hlavní a příčné lodi. Dnešní velká kostelní věž je dílem až 17. století a dnešní úprava střechy i věže je dílem 2. poloviny 19. století. Konstrukce krovu nad kostelem má neobvyklá tři patra vazeb a pochází ze 17. století. Kamenná konstrukce kostela je vrcholně gotická a vnitřní zařízení nábytkem je převážně barokní. Výzdoba presbytáře a bočních kaplí stejně jako vitráže v oknech pochází z 19. století. Vitráže na severní straně kostela zachycují epizody ze života sv. Bernarda z Clairvaux, zatímco na opačné straně jsou zakladatelé a důležité osobnosti Cisterciáckého řádu: směrem k oltáři jsou to sv. Scholastika, sv. Benedikt, sv. Robert z Molesme, sv. Štěpán Harding, sv. Alberich, sv. Bernard z Clairvaux, sv. papež Evžen III. a svatá Luitgarda. Velké okno nad vstupem do kostela zobrazuje zjevení Panny Marie v Lurdech a velké okno na severní straně příčné lodi pak epizody ze života sv. Jana Nepomuckého. Nad hlavními dveřmi do kostela je dřevěná socha Panny Marie s nohou na srpku měsíce, což je známý symbol z poslední knihy bible, z Apokalypsy. Uprostřed hlavní lodi kostela je umístěn na zvýšeném ostrůvku celek chórových lavic pro mnichy. Tyto lavice stejně jako zповědnice rozmístěné v kostele zhotovil r. 1725 Josef Raffer, který pak r. 1727 vstoupil jako řeholní bratr do vyšebrodského kláštera. Celé chórové lavice jsou zhotoveny z vykládanéh dřeva a jsou určeny pro 30 mnichů. Na vnějším horním okraji jsou zdobeny scénou Zvěstování Panně Marii (nad opatským místem Panna Marie a nad převorským místem archanděl Gabriel) a sochami několika málo známých cisterciáckých světců ze středověku i několika andělů. Směrem od vchodu jsou na chóru zvnějšku umístěny sochy sv. Petra (s klíči) a sv. Pavla (s mečem). Tento mnišský chór stejně jako zповědnice patří stylově do tzv. františkánského baroka (tzn. relativně skromného a neokázalého). Na severní části tohoto mnišského chóru jsou vestavěny malé pneumatické varhany. Zbytky předešlých chórových lavic z pozdní gotiky se nachází ve farním kostele v Přední Výtoni. Kazatelna uprostřed délky kostela je nejmladším dílem Josefa Raffera v kostele a nad ní je sousoší znázorňující Nejsvětější Trojici - jednoho Boha ve třech osobách. Nejstarším stavebním doplňkem architektury kostela je kruchtá nad vstupem, která pochází z r. 1670. Na ní jsou umístěny velké dvoudílné mechanické varhany postavené ve stylu romanticismu ve 2. polovině 19. století. Na oblouku kruchtý nad vstupem do kostelní lodi je erb opata sestávající ze 4 polí: vpravo nahoře je erb kláštera, v němž jsou propletena písmena H a F jako Hohenfurt (německé jméno pro Vyšší Brod), vpravo dole je na stříbrném pozadí pětilistá růže dynastie Rožmberků, vlevo nahoře je na modrém pozadí francouzská lilie jako znak původu cisterciáků a obsah zbývajícího pole je k dispozici aktuálnímu opatovi. Pod kruchtou jsou zasazeny náhrobní kameny opatů tohoto kláštera od 16. století, neboť nynější dlažba kostela pochází z 2. poloviny 19. století. Mříž, která dnes odděluje předsíň pod kruchtou od vlastní chrámové lodi, pochází z období baroka v 1. polovině 17. století a původně byla umístěna příčně v chrámové lodi mezi chórem a vstupní částí hlavní lodi. Tato tzv. mřížka oddělovala přední část kostela s klauzурou od vstupní části určené pro hosty kláštera. Právě ke mším svatým pro ně byly určeny dva postranní pozdně gotické oltáře umístěné původně před mřížkou. Vpravo je křídlový oltář sv. Rocha z roku 1524 a vlevo křídlový oltář sv. Barbory z roku 1525. Oba oltáře byly renovovány na konci 19. století dobovými metodami. Kaple v příčné lodi nejvíce vlevo je zasvěcena sv. Benediktovi a je v ní pohřben poslední rožmberský vlastník rodové domény Jan Zrinský. Je pohřben odděleně od ostatních Rožmberků, neboť po smrti posledního Rožmberka Petra Voka byla rodová hrobka pod kněžištěm plná a podle závěti Petra Voka pak byla navždy uzavřena. Mramorový náhrobník Jana Zrinského je typickým projevem renesančního umění a přikrývá jeho hrob. Na rozdíl od toho jsou některé náhrobní kameny opatů v dalších kaplích umístěny vertikálně na bočních stěnách a mají jen symbolický charakter, zatímco jejich hroby jsou umístěny pod podlahou příslušných kaplí. Kaple sv. Benedikta obsahuje též vitráže

znázorňující učitelskou a pastýřskou činnost sv. Benedikta. Vpravo od ní je kaple sv. Bernarda. Nad kaplemi sv. Benedikta a Bernarda je v prvním patře umístěna bývalá oratoř Rožmberků, do níž vede přístup po kruhovém schodišti v kamenné věži viditelné zvenku na severní straně příčné lodi kostela. Dnes je tato oratoř barokně přestavěna a zcela prázdná. Před středem příčné lodi je kněžiště neboli presbytář. Presbyteros znamenal v prvotní církvi kněz. Mnišský chór je určen pro všechny mnichy, zatímco v kněžiště je určeno jen pro mnicha, který je kněz, když slouží mši svatou. Právě pod presbytářem leží rodová hrobka Rožmberků a od smrti posledního z nich r. 1611 nebyla oficiálně otevřena. Je v ní pochováno mimo dětí asi 40 členů dynastie Rožmberků a vstup do ní byl vlevo hned pod schody do kněžiště. Na levé straně kněžiště je společný náhrobní kámen dynastie Rožmberků z červeného mramoru znázorňující rytíře na koni s rožmberskou růží. Růže byla v době vzniku dynastie Rožmberků velmi oblíbeným symbolem ctnosti, a proto byla vybrána do rodového znaku. Obě boční stěny kněžiště byly původně zdobeny středověkými freskami, ale jejich zbytky byly v 19. století překryty dobovým dřevěným obložení a dvěma velkými obrazy zachycujícími okolnosti založení kláštera. Na obraze vpravo je zachycen Vok z Rožmberka, když se topí v řece Vltavě a volá k Matce Boží o pomoc. Na obraze vlevo pak klečí zakladatel Vok z Rožmberka a podává model kláštera Panně Marii s dítětem Ježíšem. Za ní je v červeném plášti hlavní patron Čech svatý Václav a v pozadí v černém hábitu patriarcha západního mnišství svatý Benedikt. Za Vokem klečí jeho manželka Hedvika ze Schaumburku a za nimi uvádí Vokův syn Jindřich první cisterciák z Rakouska. Celá přední strana kněžiště je vyplněna barokním oltářem z poloviny 17. století. Vytvořili jej - jako téměř všechno v klášteře - dva cisterciáci: řezbář bratr Georgius a malíř bratr Linhart Wullimann. Tento dekorativní oltář je vytvořen ve stylu tzv. ušatého baroka (viz křivky ozdob) a je zhotoven z tence pozlaceného měkkého dřeva a je postaven na vlastním žulovém oltáři. Hlavní oltářní obraz uprostřed se mění čtyřikrát do roka podle liturgického období: Nejdelší část roku je možno vidět obraz Nanebevzetí Panny Marie, pak obraz Narození Krista, pak Ukřižování Krista a nakonec obraz Zmrtvýchvstání Krista. Všechny čtyři obrazy jsou umístěny v oltáři jeden těsně za druhým a při jejich výměně se spustí obrazy za oltář a dopředu se dá ten odpovídající a ostatní se pak naskládají vertikálně za něj. Výměnu provádí minimálně 6 osob pomocí lan a je náročná, neboť jeden obraz váží po restaurování cca 300 kg. Na oltáři je vyřezáno přes 40 soch. Vlevo od oltářního obrazu je Evžen III. - první papež z řad cisterciáků. Vpravo od oltářního obrazu je sv. Bernard z Clairvaux držící nástroje umučení Krista. Vlevo dole vedle svatostánku je malá socha sv. Benedikta s mohutným vousem. Sv. Benedikt drží ve své levé ruce knihu Řehole a na ní prasklý kalich symbolizující, jak jej neposlušní mniši chtěli otrávit, ale kalich po požehnání praskl a otrávený nápoj vytekl. Vpravo dole od svatostánku je malá socha sv. Roberta z Molesme. Sv. Robert drží dva modely klášterů a dvě opatské berly na znamení, že založil benediktinský klášter Molesme a cisterciácký klášter Citeaux. Vpravo od kněžiště je kaple svatého Kříže a úplně vpravo je kaple Panny Marie, ve které je na oltáři umístěn obraz známé Vyšebrodské madony. Tento milostný obraz byl namalován na dřevě pomocí techniky polychromie na začátku 15. století v rámci tehdejšího uměleckého stylu krásných madon nebo též jen tzv. krásného slohu. Na okraji obrazu Vyšebrodské madony jsou znázorněni andělé, patroni Čech a pravděpodobně donátor, který umožnil vytvoření tohoto dnes v naší zemi tak proslulého obrazu. Také vitráže v této kapli pocházející z 19. století znázorňují mariánské motivy: Zvěstování Panně Marii archandělem Gabrielem vpravo a vlevo úctu sv. Bernarda k Panně Marii. Vpravo od kaple Panny Marie je vchod do dnešní sakristie, na začátku to však byly hlavní dveře ven z kláštera. V žulovém portálu těchto dveří je možno vidět snad nejstarší prvek tohoto kláštera, a sice tympanon ve tvaru lomeného oblouku nade dveřmi. Na něm pak lze vidět Boží ruku napřaženou shora a symbolizovanou třemi prsty, což je středověký symbol Nejsvětější Trojice. Boží ruka chrání a žehná svůj lid znázorněný vinnými hrozny na spodní straně a ze bočních stran je okusují hlavy malých lišek. Tento příměr pochází z knihy Píseň písní ze Starého zákona bible. Tato kniha je útlá ale hutná alegorie vykrešlující vztah duše a Boha, a proto byla tato kniha často mnichy komentována a čtena. Barvy ve znázornění "Lišek na vinici" jsou na kámen nanášeny opět pomocí techniky polychromie a jsou renovovány v 19. století. Po celém obvodu kostela je 14 zastavení křížové cesty Krista, jež byla zhotovena uměleckým ateliérem v Mnichově na konci 19. století. Na jižní stěně příčné lodi kostela jsou nezvykle umístěny hodiny, které jsou spojeny s hlavním hodinovým strojem na kostelní věži.

Galerie soch

Tato prostora je zapuštěna do svahu v přízemí západní části kvadratury a pochází z raného jádra kláštera. Původně zřejmě sloužila jako místnost pro konvrše a později jako sklad potravin apod.

Konvrši byl zvláštní druh řeholníků a členů kláštera, kdy konvrši se nemodlili v chóru a nebyli přísně vázáni povinnostmi žít v klauzuře, ale žili v oddělené části kláštera a obstarávali práce většího rozsahu či okolo kláštera mimo klauzuru. Začátkem 20. století vznikly plány přestavět celý areál kláštera ve slohu secese (Art nouveau). Kvůli první světové válce však byla dokončena jen přestavba západního křídla kvadratury a tak je dnes v těchto prostorách možno vidět ojedinělou kombinaci gotiky a secese. Mimoto je zde k vidění řada pozdně gotických plastik a barokních soch ze sbírek kláštera a je to jediné místo, odkud lze nahlédnout do křížové chodby. Z gotických exponátů jsou zde k vidění: Tzv. Lannův oltář - jedná se o malý křídlový oltář s vánočním motivem z 15. století darovaný klášteru průmyslníkem a mecenášem Lannou z Českých Budějovic na konci 19. století. Tento oltář je zhotoven ze dřeva a barven pomocí techniky polychromování a byl do hloubky restaurován dobovými metodami na konci 19. století. Dále je to dřevěný vyřezávaný reliéf ze začátku 16. století, který znázorňuje konec života Panny Marie uprostřed 12 apoštolů před jejím Nanebevzetím. Další v řadě je větší gotický oltář z 15. století používaný kdysi v tomto klášteře se sochami svatých jáhnů Štěpána a Vavřince. Barokní sochy vystavené v této galerii jsou fragmenty z barokní výbavy klášterního kostela odstraněné v 19. století v rámci jeho regotizace, případně z kostelů spravovaných v té době místními řeholníky. Naproti vchodu do této galerie je ojedinělý secesní oltář se dvěma anděly po boku a s možností jej rozzářit prstencem žárovek, což je typický rys stylu secese.

Obrazová galerie

Obrazová galerie se nachází v prvním patře nad západním křídlem kvadratury. Na místě této galerie byly původně mnišské cely či podobné místnosti. Obrazová galerie vznikla v době, kdy se společnost ráda vracela do minulosti a idealizovala si ji. Tehdy bylo módou budovat galerie a v nich vystavovat sbírky starého umění. Galerie byla zbudována v letech 1835-1838 podle plánů stavitele Karla Jambora z Českého Krumlova. Je to novoklasicistní trojlodní sál s tzv. českými klenbami na toskánských sloupech. Toskánský sloup je nejjednodušším typem z řady sloupů, kdy ta zdobenější jsou např. sloup iónský či dórský. Nízké klenby v tomto provedení se odborně nazývají „česká placka“. V této galerii jsou vystaveny hlavně obrazy z období středoevropského baroka, ale jsou zde i sbírky porcelánu, liturgických předmětů a drobného výtvarného umění hlavně z 19. století. Vystavované obrazy tvoří asi jen 30 procent původního stavu klášterních sbírek, přičemž ostatní obrazy jsou buď značně poškozeny nebo zcela nezvěstné po zrušení kláštera v polovině 20. století. Galerie se dělí na dva sály: malý a velký. Všechny obrazy jsou popsány na příslušných cedulkách v jejich blízkosti. Mimo anonymních mistrů jsou vystaveny obrazy následujících barokních malířů: Norbert Grund (1717-1767) byl činný v epoše pozdního zdobného baroka a českého rokoka. Grund byl synem malíře z nevolnického stavu a malovat se učil na studijních cestách po Itálii a Německu a pak systematicky ve Vídni. Grund prožil celý život v Praze, měl velkou rodinu a nebyl bohatý. Proto také vytvořil rozsáhlé množství menších obrazů s mytologickým a žánrovým obsahem a mnohé své díla nabízel na trhu. Žánrový obraz je popisné zobrazování všednodenního života. Norbert Grund je naším nejvýznamějším autorem 18. století v oblasti drobné malby. Ve sbírkách kláštera je více než 40 jeho obrazů a je jedna z největších sbírek jeho děl. František Xaver Palko (1724 -1767) se narodil ve Vratislavi a byl žákem svého otce ve Vratislavi a později v Bratislavě. Palko byl jako malíř zformován zejména v Bologni v Itálii a ve Vídni. Pak žil nejprve v Bratislavě a na jižní Moravě, ale později v Praze. Palko maloval zejména fresky a nejvíce se proslavil výzdobou barokního kostela svatého Mikuláše na Malé Straně v Praze. Mimoto maloval fresky ve více kláštrech v Čechách a byl dvorním malířem saského kurfiřta a polského krále. Petr Jan Brandl (1668-1735) je typickým a u nás nejznámějším představitelem malířství českého baroka. Brandl se narodil v Praze v chudých poměrech a živil se jako výčepník. Až po smrti otce jej matka nechala naučit malovat dvorním malířem Schrottem. Maloval podobizny, žánrové a oltářní obrazy i historické a církevní výjevy. Fresky nenamaloval žádné. Petr Brandl byl geniální malíř, ale současně žil jako boháč velmi divokým životem, ale nakonec zemřel úplně chudobě v Kutné Hoře. Toto se také odráží v jeho často nedokončené tvorbě. Ve sbírkách kláštera jsou od něho tři obrazy. Jan Kupecký (1667 - 1740) se narodil u Bratislavy jako syn chudých českobratrských exulantů po Bílé hoře a jako dospívající utekl do světa, kde se za těžkých podmínek naučil za pomoci mecenášů výborně portrétovat. Kupecký žil nejprve na západním Slovensku, pak ve Vídni, pak přes 20 let v Itálii, kde umělecky dozrál a nakonec opět ve Vídni. Byl portrétistou světové proslulosti a byl žádaný mnoha panovníky a knížaty. Kupecký byl neobyčejně pilný a zanechal po sobě řadu žáků. Jan Kašpar Hirschely (1695 - 1743) byl český malíř a celý život prožil v Praze. Hirschely byl žákem malíře Angermeiera a maloval především zátiší. Hirschely uměl

malovat neobyčejně rychle, ale svým nezřízeným životem si zpsůobil bídu a brzkou smrt. Josef Bergler (1753 - 1829) pocházel ze Salcburku a byl žákem mistrů v Miláně a v Římě. Bergler se pak stal komorním malířem pasovského biskupa. Od r. 1797 však zorganizoval a vedl v Praze malířskou školu v duchu klasicismu. Bergler maloval oltářní obrazy z bible a legend pro nové české a rakouské kostely. Daniel Grane (1694 - 1757) se narodil v Brně, ale působil v dolním Rakousku a zejména ve Vídni. Maloval tam hlavně oltářní obrazy a barokní fresky, a to pro knížete Schwarzenberga a pak pro rakouské řeholní řády. František Teodor Dallinger (1710 – 1771) byl původem z Lince v horním Rakousku a jako malíř byl žákem svého otce. Dallinger cestoval po Itálii, Francii a Nizozemí a od r. 1737 se usadil v Praze. Dallinger maloval zejména krajinky a církevní výjevy, ale vynikal v malbě zátiší. Michal Václav Halbax (1661 – 1711) pocházel z dolního Rakouska a učil se maloval v severní Itálii. R. 1693 se Halbax usadil v Praze a spolupracoval s Petrem Brandlem a stýkal se s malířským rodem Reinerů. Halbax maloval hlavně církevní obrazy a malé míře též fresky. Na našem území se dochovala řada jeho obrazů. Michael Leopold Willmann (1630 - 1706) se narodil v Královci ve východním Prusku jako syn místního malíře a žil v Amsterdamu, pak v Polsku a Německu. Do Čech přišel r. 1660, ale od r. 1666 až do smrti žil ve Slezku. Willmann se snadno nechával ovlivnit mnoha styly, a proto je často obtížné identifikovat jeho početná díla. Zanechal po sobě obrazy zejména v Čechách a ve Slezku. Willman se věnoval nejprve krajinomalbě, ale později hlavně oltářním obrazům a freskám. Často maloval pro cisterciácké kláštery a jeho obrazy obsahují silný emotivní prvek. Willmann byl též výborný kreslíř a rytec. Paul Troger (1698 - 1762) pocházel z Tyrolska a byl žákem Daniela Grana ve Vídni. Troger maloval oltářní obrazy a fresky ve Vídni i na jižní Moravě. Hoelzel (1630 - 1706) žil okolo r. 1750 v Berlíně a poté se přestěhoval do Vídně, kde brzy zemřel. Hoelzel proslul jako malíř květinových zátiší. František Jakub Prokyš (1715 - 1791) se narodil ve Slaném, ale přišel se do Třeboně. Prokyš působil pak v jižních Čechách a zejména na Českokrumlovsku a maloval fresky a oltářní obrazy. Martin Dichtl (1623 - 1680) byl málo známý malíř a vynikl v zachycování prostředí kuchyně a jídel. V předsíni ke galerii se nachází mj. tyto obrazy: Velkoformátový lept znázorňující pomocí malířské techniky axonometrie celý areál kláštera r. 1907. Naproti vstupu do předsíně galerie je obraz znázorňující alegoricky cisterciácké nebe, tj. všechny zakladatele, světce a nejružnější odnože Cisterciáckého řádu. U vstupu vedle okna je portrét místního opata Leopolda Wačkáře z 2. poloviny 19. století. Opat Leopold Wačkář byl reformní opat a byl ze všech zdejších opatů nejdéle ve svém úřadě, dále byl vůbec nejstarším mnichem tohoto kláštera a na konci svého života byl zvolen generálním opatem celého Cisterciáckého řádu (a posledním, neboť po jeho smrti se Cisterciácký řád rozdělil na cisterciáky a trapisty). Byl to také on, kdo nechal od základu regotizovat jádro kláštera a zbudovat velkou věž v dnešní podobě. Jeho druhý portrét je nad vstupem do velkého sálu obrazové galerie a zachycuje jej jako generálního opata. Díky zvláštní malířské technice použité na tomto portrétu opatův zrak vypadá, jako by člověka pozoroval, ať je v jakékoli pozici vůči portrétu. V malé sálu galerie je pak možno vidět pontifikální křeslo pro opata v při slavnostních bohoslužbách v kostele, zhotovené za opata Bruna Pammera r. 1913. Dále jsou zde dobové intarzované vitríny zhotovené místním řeholním bratrem Josefem Rafferem a jejich zasklení sestává zčásti ještě z ručně vyráběného skla. V těchto vitrínách je možno vidět celou řadu ukázek vídeňského porcelánu ze sbírek kláštera, dále ornáty a liturgické předměty (monstrance k vystavování proměněné hostie, relikviáře s ostatky světců, mešní kalichy a konvičky, kadidelnice apod.) především z pozlaceného stříbra pocházející z 19. století a také barokní sošky světců a devocionálie. U vstupu do knihovny z galerie jsou dva barokní polychromované stolky imitující mramor, ale ve skutečnosti jsou zhotoveny ze sádry. Vedle dveří do velkého sálu je barokní lavabo, tedy umyvadlo pro liturgické obřady. Ve velkém sále galerie jsou čtyři horizontální vitríny z konce 19. století. Ve dvou z nich blíže vstupu do knihovny je vystaven průřez obsahu knih z barokní knihovny kláštera. V další vitríně na straně rajské zahrady je sada porcelánu zhotovená na císařskou zakázku pro tento klášter v 19. století (proto na každém kusu písmeno H jako Hohenfurth, tj. Vyšší Brod). Původně byla tato sada porcelánu určena pro 120 osob a užívala se jen o velmi slavnostních příležitostech. V poslední vitríně jsou pak vystaveny skleněné a alabastrové nádoby ze sbírek kláštera většinou zdobené standardním erbem vyšebrodských opatů.

Klášteřní knihovna

Život mnicha má neodlučitelně také svou intelektuální složku. Mnich není jen zbožný dělník, protože to by brzy ztratil sílu a smysl k celoživotnímu nasazení života pro Krista. Proto je nezbytnou součástí mnichova dne duchovní rozjímavá četba zvaná latinsky přiléhavě *lectio divina*, neboť mnicha pozvedává k Bohu. Každý nový klášter měl neodmyslitelně při založení malou příruční

knihovnu zahrnující liturgické knihy a čtení z Bible a klíčových církevních spisů. Tyto zárodky knihoven bývaly umístěny po ruce u vchodu do kostela z křížové chodby a přiléhavě se nazývali armarium, tj. zbrojnice mnichů. Barokní klášterní knihovna vznikla přestavbou původních prostor nad jižním křídlem kvadratury a její dnešní podoba pochází z poloviny 18. století z doby opata Quirina Mickla. Nábytek v celé knihovně vytvořil zdejší řeholní bratr Josef Raffer, který pocházel ze Švábska a dožil se v klášteře vysokého věku. Knihovní skříně vznikaly delší dobu, a proto je na nich patrný vliv vývoje uměleckého slohu. Hlavně horní části jsou bohatě zdobeny ve stylu rokoka. Při vytváření knihovnických skříní byla hojně použita technika vykládaného dřeva, tzv. intarzie. Při tomto způsobu jsou použity desítky dřevin a jejich úprav, nicméně zde především z místních zdrojů. Např. pruhy černého dřeva imitujícího vzácný eben je dřevo olše naložené v močůvce. Dalším dřevem zastoupeným v místních intarziích je např. borovice, ořech, lípa na sochy, kořeny břízy atd. Fresky na stropě vytvořil koncem 18. století jiný zdejší řeholní bratr Lukáš Vávra. Lukáš Vávra vstoupil do kláštera v půlce svého života a zemřel r. 1804 ve věku 71 let. Je při nich použita ojedinělá technika zobrazování perspektivy, která je jednou z vývojových fází dnešního zobrazování perspektivy, a která byla použita jen na třech místech na světě. Fresky používají styly oblákání, gest a prostředí odpovídající dobovému vidění a představám, tedy prostředí Evropy 18. století. Např. tehdy byli v Palestině Turci, a proto má většina postav na freskách turbany atd. Knihovna sestává s velkého sálu zvaného teologický, pak z menšího sálu zvaného filosofický a nakonec z knihovnické chodby, která k nim umožňuje přístup a její vybudování coby součásti knihovny je nejmladšího data. V knihovně je celkem přes 70 tisíc svazků, 1800 rukopisů a 400 prvotisků a vyšebrodská knihovna je tak třetí největší historická klášterní knihovna v naší zemi. Knihy byly získány jednak v ranějším období vlastní činností, tj. psaním knih, a později především koupí a dary knih tištěných. V první části knihovny, v knihovnické chodbě, jsou knihy nejrozličnějšího charakteru – jde o knihy pojednávající o medicíně, zemědělství, lesnictví, matematice, přírodních vědách, cestopisy apod. Knihovnická chodba byla původně prázdná chodba vedoucí ke knihovnickým sálům a celám v místě dnešní obrazové galerie. Po naplnění obou knihovnických sálů byly do knihovnické chodby umísťovány přebytky knih a tak se stala organickou součástí klášterní knihovny. V knihovnické chodbě je jazykově zastoupena zejména němčina, a to v písmu zvaném šwabach nebo též kurrent. Nad knihovnickými skříněmi je možno vidět sérii 18. medailonových portrétů vyšebrodských opatů od 16. století. Také knihovnická chodba je ovlivněna klasicistní přestavbou galerie, jak dosvědčuje velké okno na konci chodby. Pod okny směřujícími do rajske zahrady je možno vidět dva bývalé hodinové stroje z klášterní věže pocházející z 19. století. Velké dveře na konci vedou do chodby s celami mnichů. Menší sál knihovny se nazývá filosofický, poněvadž jsou zde především knihy týkající se humanistických věd, tj. filosofie, logiky, historie, lingvistiky, psychologie apod. Strop tohoto sálu je ozdoben freskou znázorňující krále Šalamouna, proslulého svou moudrostí, když má rozsoudit dvě matky ve sporu o dítě. Je tak vyjádřeno symbolicky spojení moudrosti Starého zákona bible (Šalamoun) s antickou moudrostí mimo Izrael (obsah knih v sálu). Jeho okny směřujícími na jih je možno vidět barokní přístavbu s celami mnichů a starý kaštan. Na stěně mezi okny jsou dva portréty znázorňující papeže Klementa XIII. a kardinála z rodu Colonna, oba z druhé poloviny 18. století. Nad okny je na dvou tabulkách latinská slovní hříčka z děl sv. Bernarda z Clairvaux, jejichž překlad zní (zprava): "Jsou tací, kteří chtějí vědět, aby byli sami lepší/vzdělaní, a to je prozíravost." A dále (vlevo): "Jsou tací, kteří chtějí vědět, aby zlepšovali/vzdělávali, a to je ctnost." Nad vstupem do tohoto sálu z knihovnické chodby je obraz beránka ležícího na knize se sedmi pečetěmi. To má za vzor slova z poslední knihy Bible, Apokalypsy, kde je kniha života, již nikdo není s to otevřít, až přijde Beránek, jediný způsobilý to udělat. Beránek symbolizuje Krista. Na stole filosofického sálu je zmenšenina tzv. Müllerovy mapy Čech, která je ve vlastnictví kláštera. Tato mapa pochází z roku 1722 a zachycuje všechny tehdejší sídla, která měla více než tři usedlosti. Větší sál se pak nazývá teologický, poněvadž obsahuje knihy týkající se teologie, a strop je obdobně zdoben freskou znázorňující dvanáctiletého Ježíše, když během poutě do Jeruzaléma zůstal úmyslně v jediném židovském chrámu v Jeruzalémě a ohromil tam svou moudrostí všechny židovské učence a rabíny, aby ukázal, že tam jako Boží syn patří. Tématem této fresky je opět vyjádřena symbolika spojující Moudrost Nového zákona (dvanáctiletý Kristus) a teologii (obsah knih v sálu). Mimoto je v teologické sálu ve skříně č. 1 rozsáhlá sbírka biblí ve více než 40 různých jazykových verzích. Nad vstupem je podobizna opata Quirina Mickla, který dal popud k vybudování knihovnických sálů v dnešní podobě a který byl velmi vzdělaný. Na medailonových portrétech na vrcholech knihovnických skříní lze vidět následující postavy (ve směru od vstupu podél oken): sv. Jan

Evangelista, sv. Jeroným, sv. Tomáš Akvinský, Panna Maria, sv. Jan Nepomucký, sv. Karel Boromejský, Nejsvětější Trojice, sv. Benedikt, sv. Bernard, sv. Josef, sv. Řehoř Veliký, sv. Augustin a král David. Na stolech jsou opotřebované staré liturgické knihy a jejich vazby pochází z období baroka, zatímco kování je zřejmě pozdně středověké. Většina knih v obou sálech byla při dobudování knihovny v polovině 18. století v klášteře jednotně převázána do nových vazeb z vepřovice (bílá barva) a z hověziny (hnědá barva). Zlacení hřbetů bylo prováděno postupně až do 19. století. V knihovně lze vidět knihy od poloviny 16. století do první poloviny 20. století. Nejstarší knihy, tj. rukopisy a prvotisky do r. 1500, jsou uloženy v prostoru navazujícím na knihovnu a jsou přístupné jen individuálně na základě předchozí domluvy. V knihovně je možno najít téměř všechny evropské jazyky a mimoto v malém množství i mnohé jazyky orientální jako hebrejštiny, aramejštiny, arabštiny, perštiny, čínštiny apod. Tato barokní knihovna je dnes využívána především vědci z různých vědních oborů. Mniši mají též k dispozici malou moderní knihovnu, kde jsou knihy z 2. poloviny 20. století v moderních jazycích. Tím prohlídka tohoto kláštera končí. Děkujeme Vám za Váš zájem a respekt k tomuto místu a také za to, že jste dbali pokynů průvodce a bezpečnostních opatření. Předstíň klášterního kostela je po celý rok přístupná a nabízí možnost se ztišit či pomodlit. Za jakékoli dary jsme vděční a budou použity na renovaci kláštera - na ně je určena skleněná kasička u východu z prohlídkové trasy. Mniši Cisterciáckého kláštera Vyšší Brod Vám přejí a vyprošují Boží pomoc a pokoj.